

НАПРЯМКИ УДОСКОНАЛЕННЯ ВЗАЄМОДІЇ СУБ'ЄКТІВ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КІБЕРБЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Бухарєв Владислав Вікторович - здобувач Університету сучасних знань
УДК: 342.95 (477)

У статті на основі аналізу наукових поглядів вчених та норм чинного законодавства України визначено можливі шляхи удосконалення взаємодії суб'єктів забезпечення кібербезпеки України.

Зазначається, що під взаємодією суб'єктів забезпечення кібербезпеки варто розуміти їх спільну взаємоузгоджену діяльність, яка спрямована на досягнення єдиної мети – забезпечення належного стану кібербезпеки в Україні. До характерних ознак такої взаємодії віднесено: 1) єдину мету спільної діяльності; 2) наявність декількох або більше суб'єктів; 3) обов'язковим є законодавче підґрунтя діяльності; 4) чітко визначений адміністративно-правовий статус кожного суб'єкта; 5) узгодженість заходів щодо цілі, місця, часу, методів.

Пропонується до конкретних форм взаємодії суб'єктів забезпечення кібербезпеки в Україні віднести: 1) проведення спільних міжвідомчих нарад; 2) обмін оперативної інформацією щодо стану забезпечення кібербезпеки, а також щодо заходів, які були вже реалізовані кожним суб'єктом взаємодії; 3) розробка спільних програм щодо протидії кіберправопорушенням та окреслення основних напрямків спільної діяльності; 4) спільна участь у проведенні окремих слідчих та розшукових дій; 5) утворення спільних консультативно-дорадчих та експертних органів, рад, комісій.

Доведено, що методи взаємодії – це сукупність способів та прийомів, які спрямовуються на налагодження ефективної взаємодії між суб'єктами, що уповноважені забезпечувати кібербезпеку в Україні. До таких методів взаємодії віднесено: 1) кадровий метод, який передбачає активне навчання представників одних органів специфіки роботи інших, що, у свою чергу, сприяє налагодженню ефективної взаємодії між відомствами; 2) метод взаємного інформаційного забезпечення, який полягає у наданні суб'єктами співпраці один одному всієї необхідної інформації для більш відкритої та ефективної взаємодії; 3) метод контролю, тобто сторони (суб'єкти) взаємодії мають змогу здійснювати взаємний контроль одне одного під час спільної діяльності; 4) методи планування та прогнозування; 5) економічний метод, який передбачає створення відповідної матеріальної бази для проведення спільних заходів та інші.

Ключові слова: взаємодія, суб'єкт, забезпечення кібербезпеки, законодавство, стратегія кібербезпеки.

In the article, based on the analysis of scientific views of scientists and the norms of the current legislation of Ukraine, possible ways of improving the interaction of subjects of the cyber security of Ukraine are identified.

It is noted that under the interaction of the subjects of providing cybersecurity it is necessary to understand their joint co-ordinated activity, which is aimed at achieving the only goal - to ensure the proper state of cybersecurity in Ukraine. Characteristic features of such interaction include: 1) the sole purpose of joint activity; 2) the presence of several or more subjects; 3) the legal basis for the activity is obligatory; 4) clearly defined administrative and legal status of each subject; 5) consistency of measures regarding the purpose, place, time, methods.

Proposed to specific forms of interaction of actors in the provision of cyber security in Ukraine include: 1) conducting joint interagency meetings; 2) the exchange of operational information on the state of security of cybersecurity, as well as on measures that have already been implemented by each subject of interaction; 3) the development of joint programs to combat cybercrime and outline the main areas of joint activity; 4) joint participation in conducting separate investigatory and investigative actions; 5) formation of joint consultative and advisory and expert bodies, councils, commissions.

It is proved that the methods of interaction are a set of methods and techniques aimed at establishing effective interaction between actors authorized to provide cybersecurity in Ukraine. Such methods of interaction include: 1) a staffing method that involves the active training of representatives of certain bodies of the specifics of the work of others, which in turn promotes the establishment of effective interaction between departments; 2) the method of mutual information provision, which is to provide the actors of cooperation to each other all the necessary information for more open and efficient interaction; 3) the method of control, that is, the parties (subjects) of interaction are able to perform mutual control of each other during the joint activity; 4) planning and forecasting methods; 5) economic method, which provides for the creation of the appropriate material base for joint activities and others.

Key words: interaction, subject, provision of cyber security, legislation, strategy of cyber security.

Постановка проблеми. Аналіз положень Стратегії кібербезпеки України вказує, що сфера державного управління, оборонно-промисловий і транспортний комплекси, інфраструктура електронних комунікацій, сектор безпеки і оборони України стають усе більш уразливими для розвідувально-підривної діяльності іноземних спецслужб у кіберпросторі [1, с.88]. Зазначене свідчить про доцільність, у рамках організаційного забезпечення реформування системи державного управління кібербезпекою, об'єднання спільних зусиль усіх відповідальних структур — Міністерства оборони України, Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України, Служби безпеки України, Національної поліції України, Національного банку України, розвідувальних органів з метою прискорення проведення їхньої функціональної оптимізації, впровадження організаційно-технічної моделі оперативного управління національною системою кіберзахисту, налагодження між вказаними суб'єктами механізмів оперативної та комплексної взаємодії, обміну інформацією у режимі реального часу з метою реагування на кіберзагроз та кіберінциденти, у тому числі й у напрямі запровадження заходів державної підтримки власних розробок кіберзброї [1, с.88].

Стан дослідження. Окремі проблемні питання взаємодії суб'єктів забезпечення кібербезпеки в Україні розглядали у своїх наукових працях: Ю.А. Ведерніков, С.С. Скворцов,

В.С. Стефанюк, О.Ю. Прокопенко, В.В. Марков, К.І. Бриль, О.О. Мандюк, А.М. Куліш, О.М. Музичук, С.С. Алексєєв, О.В. Логінов та багато інших. Однак, єдиного комплексного дослідження, присвяченого удосконаленню взаємодії суб'єктів забезпечення кібербезпеки України, так проведено і не було.

Саме тому **метою** статті є аналіз проблеми взаємодії суб'єктів забезпечення кібербезпеки в Україні, та також окреслення можливих шляхів її удосконалення.

Виклад основного матеріалу. Поняття «взаємодія» надзвичайно багатозначне. З погляду філософії, ця категорія є однією із загальних форм взаємозв'язку між явищами. Її суть полягає у зворотному впливі одного предмета чи явища на інше. Отож взаємодія відтворює процеси впливу об'єктів один на одного, їх взаємну зумовленість і породження одним об'єктом іншого. У соціології вживається дефініція «соціальна взаємодія» для визначення такої форми спілкування осіб, соціальних спільнот, угруповань, за якою систематично здійснюється їхній вплив один на одного, реалізується соціальна дія кожного з партнерів, досягається пристосування дій одного до дій іншого, спільність у розумінні ситуації, сенсу дій і певний ступінь солідарності або згоди між ними [2].

З точки зору логіки, зазначає Н.І. Кондаков, взаємодія – це загальна форма зв'язку предметів, явищ об'єктивної дійсності, а та-

кож зв'язку думок, що є відображенням предметів, явищ і їх зв'язків та відносин у свідомості людини. Взаємодія – це не лише зовнішнє зіткнення предметів, а зв'язок внутрішніх моментів, не просто причинний зв'язок, а й трансформація один в одного взаємодіючих предметів [3, с.74]. Науковець підкреслює, що взаємодія є загальною формою зв'язку предметів, явищ об'єктивної дійсності, а також зв'язку думок, що є відображенням предметів, явищ і їх зв'язків та відносин у свідомості людини. Взаємодія – це не лише зовнішнє зіткнення предметів, а зв'язок внутрішніх моментів, не просто причинний зв'язок, а й трансформація один в одного взаємодіючих предметів [3, с.74].

Д.Г. Заброра звертає увагу на те, що взаємодія – це категорія, що відображає процеси впливу різних об'єктів один на одного, їхню взаємну обумовленість і зміну стану або взаємоперехід, а також породження одним об'єктом іншого. Взаємодія – це вид прямого або опосередкованого, зовнішнього або внутрішнього відношення зв'язку [4, с.7; 5, с.44]. На думку І.Т. Фролова, взаємодія - це процес взаємного впливу різних об'єктів один на одного, їх взаємообумовленість і навіть у певному сенсі перехід один в одного. Як одна з найбільш загальних та універсальних характеристик буття, взаємодія визначає сутність і структурну організацію будь-якої матеріальної системи. Саме взаємодії лежать в основі матеріальних утворень, виступають джерелом, двигуном їх змін та розвитку [6, с. 93]. Л.Г. Шморгун вказує, що взаємодія — це процес безпосереднього чи опосередкованого впливу об'єктів (суб'єктів) один на одного, що породжує їх взаємні зумовленість і зв'язок [7]. У взаємодії, підкреслює автор, реалізується відношення людини до іншої людини як до суб'єкта, в якого є власний світ. Під взаємодією в соціальній філософії та психології, а також теорії менеджменту, крім того, розуміється не лише вплив людей один на одного, а й безпосередня організація їх спільних дій, що дає змогу групі реалізувати спільну для її членів діяльність. Взаємодія людини з людиною в суспільстві — це також взаємодія їх внутрішніх світів: обмін думками, ідеями, образами, вплив на цілі та потреби, дія на

оцінки іншого індивіда, його емоційний стан. Науковець також вказує на те, що взаємодія є систематичним і постійним учиненням дій, спрямованих на те, щоб викликати відповідну реакцію з боку інших людей. Спільне життя і діяльність людей як у суспільстві, так і в організації на відміну від індивідуального має більш жорсткі обмеження будь-яких виявів активності чи пасивності. В процесі реальної взаємодії формуються також адекватні уявлення працівника про себе та інших людей. Взаємодія людей — провідний фактор у регуляції їх самооцінок і поведінки в суспільстві [7].

Цікавою видається точка зору В.М. Олійника стосовно того, що в залежності від мети діяльності взаємодія може бути умовно поділена на негативну та позитивну. Негативна взаємодія - функціонування суб'єктів спрямоване на досягнення протилежних цілей, вплив та дія кожного з них спрямована на перешкодження розвитку іншого об'єкта. Позитивна взаємодія - елементи у своїй діяльності прагнуть досягнення однієї мети (у нашому випадку - протидії злочинності), зусилля об'єктів спрямовані в один бік, при цьому відбувається найбільш повне використання їх можливостей для виконання спільних задач. Як наслідок, створюються необхідні передумови для успішної реалізації поставлених перед ними завдань. Отже, позитивна взаємодія породжує нові якості та можливості, які відсутні у взаємодіючих суб'єктів поодиноці [8, с.512].

Таким чином, під взаємодією суб'єктів забезпечення кібербезпеки слід розуміти їх спільну взаємоузгоджену діяльність, яка спрямована на досягнення єдиної мети – забезпечення належного стану кібернетичної безпеки в Україні. До характерних ознак такої взаємодії необхідно віднести: 1) єдину мету спільної діяльності; 2) наявність декількох або більше суб'єктів; 3) обов'язковим є законодавче підґрунтя діяльності; 4) чітко визначений адміністративно-правовий статус кожного суб'єкта; 5) узгодженість заходів щодо цілі, місця, часу, методів. Питанню взаємодії у сфері забезпечення кібербезпеки приділяється особлива увага, оскільки і науковці, і законодавець усвідомлюють, що без взаємодії досягнення кінцевого результату у цій сфері просто неможливе.

Так, відповідно до Стратегії кібербезпеки України, Національна система кібербезпеки має насамперед забезпечити взаємодію з питань кібербезпеки державних органів, органів місцевого самоврядування, військових формувань, правоохоронних органів, наукових установ, навчальних закладів, громадських об'єднань, а також підприємств, установ та організацій незалежно від форми власності, які провадять діяльність у сфері електронних комунікацій, захисту інформації та/або є власниками (розпорядниками) об'єктів критичної інформаційної інфраструктури [9]. Однак, на жаль, доводиться констатувати, що на цьому увага законодавця щодо питання взаємодії суб'єктів забезпечення кібербезпеки в Україні і обмежується.

Не можна не звернути увагу на статтю 7 Закону України «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України» від 2017 року, яка визначила, що однією із основних засад забезпечення кібербезпеки в Україні є принцип державно-приватної взаємодії, тобто широкої співпраці з громадянським суспільством у сфері кібербезпеки та кіберзахисту, зокрема шляхом обміну інформацією про інциденти кібербезпеки, реалізації спільних наукових та дослідницьких проектів, навчання та підвищення кваліфікації кадрів у цій сфері [10]. В статті 10 цього ж нормативно-правового акту уточнюється, що державно-приватна взаємодія у сфері кібербезпеки здійснюється шляхом: 1) створення системи своєчасного виявлення, запобігання та нейтралізації кіберзагроз, у тому числі із залученням волонтерських організацій; 2) підвищення цифрової грамотності громадян та культури безпекового поведіння в кіберпросторі, комплексних знань, навичок і вмінь, необхідних для підтримки цілей кібербезпеки, реалізації державних і громадських проектів з підвищення рівня обізнаності суспільства щодо кіберзагроз та кіберзахисту; 3) обміну інформацією між державними органами, приватним сектором і громадянами щодо кіберзагроз об'єктам критичної інфраструктури, інших кіберзагроз, кібератак та кіберінцидентів; 4) партнерства та координації команд реагування на комп'ютерні надзвичайні події; 5) залучення експертного потенціалу,

наукових установ, професійних об'єднань та громадських організацій до підготовки ключових галузевих проектів та нормативних документів у сфері кібербезпеки; 6) надання консультативної та практичної допомоги з питань реагування на кібератаки; тощо [10].

Отже, із зазначеного вище дійсно слідує, що законодавець досить багато уваги приділив питанню взаємодії. Однак при цьому, на законодавчому рівні мало уваги приділяється взаємодії конкретних суб'єктів забезпечення кібербезпеки. Зокрема недостатньо розробленим є механізм такої взаємодії, який включає: 1) визначання взаємних прав та обов'язків суб'єктів під час здійснення спільної діяльності; 2) визначення напрямків взаємодії; 3) окреслення форм та методів взаємодії; 4) визначення повноважень суб'єкта, який буде координувати спільну діяльність суб'єктів забезпечення кібербезпеки в Україні. Таким чином, враховуючи постійну динаміку розвитку кіберпростору, на сьогодні постала нагальна необхідність прийняття окремого положення «Про порядок взаємодії суб'єктів забезпечення кібербезпеки в Україні», в якому необхідно передбачити всі вказані нами аспекти такої взаємодії.

Так, говорячи про права та обов'язки суб'єктів взаємодії, вони можуть змінюватись в залежності від того, в якому напрямку здійснюється така взаємодія та реалізуються заходи забезпечення кібербезпеки. Так, наприклад, якщо Службу безпеки України здійснює контррозвідувальні та/або оперативно-розшукових заходів та виникає необхідність взаємодії з кіберполіцією, то у такому випадку СБУ у будь-якому випадку буде мати більше прав, а поліція більше обов'язків т.д. і т.п. У свою чергу, визначення форм і методів взаємодії матиме важливе значення з точки зору практичної реалізації заходів із забезпечення кібербезпеки.

Взагалі форми взаємодії – це зовнішні, постійно і типізовано фіксовані вирази (прояви) практичної активності уповноважених державних органів з формування та реалізації управлінських цілей і функцій і забезпечення їх взаємодії [11]. До конкретних форм взаємодії суб'єктів забезпечення кібербезпеки в Україні, на наше переконання, слід віднести: 1) проведення спільних міжвідомчих нарад; 2) обмін

оперативною інформацією щодо стану забезпечення кібербезпеки, а також щодо заходів, які були вже реалізовані кожним суб'єктом взаємодії; 3) розробка спільних програм щодо протидії кіберправопорушенням та окреслення основних напрямків спільної діяльності; 4) спільна участь у проведенні окремих слідчих та розшукових дій; 5) утворення спільних консультативно-дорадчих та експертних органів, рад, комісій.

У свою чергу, методи взаємодії – це сукупність способів та прийомів, які спрямовуються на налагодження ефективної взаємодії між суб'єктами, що уповноважені забезпечувати кібербезпеку в Україні. До таких методів взаємодії слід віднести: 1) кадровий метод, який передбачає активне навчання представників одних органів специфіки роботи інших, що, у свою чергу, сприяє налагодженню ефективної взаємодії між відомствами; 2) метод взаємного інформаційного забезпечення, який полягає у наданні суб'єктами співпраці один одному всієї необхідної інформації для більш відкритої та ефективної взаємодії; 3) метод контролю, тобто сторони (суб'єкти) взаємодії мають змогу здійснювати взаємний контроль одне одного під час спільної діяльності; 4) методи планування та прогнозування; 5) економічний метод, який передбачає створення відповідної матеріальної бази для проведення спільних заходів та інші.

Ще один аспект, на який слід звернути увагу, – це створення органу, який координував спільні дії суб'єктів забезпечення кібербезпеки в Україні. Взагалі, координація – це діяльність щодо організації взаємодії, що поняттям «координація» охоплюється поняття «взаємодія» [12, с.105]. О.Є. Луньов вказував, що координація означає погодження та об'єднання дій з метою найбільш швидкого і найбільш правильного вирішення завдань із найменшими витратами сил, коштів та матеріальних цінностей. Учений виділяв два види координації: вертикальну і горизонтальну. Вертикальна координація – це управлінські відносини, які виникають між вищим і нижчим органами виконавчої влади. При цьому суб'єкти зв'язків можуть перебувати в організаційній залежності (один із них підпорядкований іншому),

а можуть і не перебувати в ній. Горизонтальна координація виникає між двома або більше органами, що перебувають на одному організаційному рівні системи органів: наприклад, вищезазначене те саме Міністерство юстиції координує діяльність центральних органів виконавчої влади щодо правової освіти населення [13, с.148; 14]. У контексті представленого наукового дослідження цікавою є позиція В.П. Пивненка, який справедливо підкреслює, що координація – це функція одного із суб'єктів системи, а взаємодія – принцип діяльності, засіб їх контактів із суб'єктами інших служб і підрозділів [15, с. 157-159].

Висновок. Таким чином, усе вказане вище підтверджує необхідність прийняття «Порядку взаємодії суб'єктів забезпечення кібербезпеки в Україні» з урахуванням всіх вказаних нами вище пропозицій, які, як вбачається, здатні суттєво покращити стан взаємодії між суб'єктами забезпечення кібербезпеки в Україні і, як результат, створити всі необхідні умови для розвитку безпечного кіберпростору в державі та захистити її від зовнішніх та внутрішніх кіберзагроз. Узагальнюючи весь наведений матеріал, можемо із впевненістю констатувати той факт, що оптимізація суб'єктів забезпечення кібербезпеки неминуче матиме позитивний вплив і на взаємодію між ними. А відтак, комплексна робота законодавця щодо оптимізації та удосконалення взаємодії між суб'єктами забезпечення кібербезпеки на сьогодні є об'єктивною необхідністю, яка здатна якісно удосконалити відповідну сферу суспільних правовідносин.

Література

1. Лук'янчук Р. В. Державна політика у сфері забезпечення кібернетичної безпеки в умовах проведення антитерористичної операції / Р. В. Лук'янчук // Вісник Національної академії державного управління при Президентові України. 2015. № 3. С. 110-117
2. Орбан-Лембрик Л. Е. Соціальна психологія: Підручник: У 2 кн. Кн. I: Соціальна психологія особистості і спілкування. К.: Либідь, 2004. 576 с.
3. Кондаков Н.И. Логический словарь. М.: Наука, 1971. 656 с

4. Большая Советская Энциклопедия. 3-е изд. М., 1971. Т. 5. 640 с.
5. Заброда Д. Г. Взаємодія суб'єктів боротьби з корупцією (адміністративно-правовий аспект) : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 / Заброда Дмитро Григорович. К., 2005. 235 с.
6. Философский словарь / под ред. И. Т. Фролова. 5-е изд. М.: Политиздат, 1986. 590 с.
7. Шморгун Л.Г. Менеджмент організацій : навч. посіб. / Л.Г. Шморгун. К. : Знання, 2010. 462 с.
8. Олійник В. М. Поняття та принципи взаємодії при виявленні та розкритті злочинів у сфері господарської діяльності / В. М. Олійник // Форум права. 2012. № 2. С. 511-518
9. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 27 січня 2016 року «Про Стратегію кібербезпеки України», затверджена Указом Президента України від 15.03.2016 № 96/2016 [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/96/2016>
10. Про основні засади забезпечення кібербезпеки України / Закон України від 05.10.2017 № 2163-VIII [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2163-19>
11. Муравйов К. В. Проблеми реалізації державної політики у сфері виконання кримінальних покарань : монографія / К.В. Муравйов. К. : «МП Леся», 2016. 412 с.
12. Мангутов И.С., Уманский Л.И. Организатор и организаторская деятельность. Л.: ЛГУ, 1975. С. 103-127.
13. Лунев А. Е. Теоретические проблемы государственного управления / А.Е. Лунев. М. : Наука, 1974. 247 с.
14. Аблязов Д. Е. Взаємодія та координація в державному управлінні / Д. Е. Аблязов // Право і Безпека. 2011. № 5. С. 39-42.
15. Пивненко В.П. Проблеми підвищення ефективності роботи правоохоронних органів в Україні у боротьбі з організованою злочинністю // Вісник Академії правових наук. 1997. Вип. 1. С. 157-159.